

УДК 316.354.4:37.013.42

**Орест Гук**, кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти  
**Леся Сливка**, магістр соціально-гуманітарного факультету  
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

### **ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З МОЛОДДЮ**

У статті аналізується волонтерство як складова соціально-педагогічної діяльності та обґрунтовуються особливості та напрями такої роботи. З'ясовано, що волонтерська діяльність є ефективною формою роботи з різними категоріями населеннями та різними соціальними групами.

**Ключові слова:** волонтер, волонтерська діяльність, волонтерська група, волонтерська програма, типологія волонтерів.

*Лит. 5.*

**Орест Гук**, кандидат педагогических наук,  
доцент кафедры социальной педагогики и коррекционного образования  
**Лесья Сливка**, магистр социально-гуманитарного факультета  
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

### **ВОЛОНТЕРСТВО КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С МОЛОДЕЖЬЮ**

В статье анализируется волонтерство как составляющая социально-педагогической деятельности и обосновываются особенности и направления такой работы. Выяснено, что волонтерская деятельность является эффективной формой работы с различными категориями населения и различными социальными группами.

**Ключевые слова:** волонтер, волонтерская деятельность, волонтерская группа, волонтерская программа, типология волонтеров.

**Orest Huk**, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Social Pedagogy and Correction Education Department  
**Lesya Slyvka**, Master, Faculty of the Social Studies and Humanities  
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

### **THE VOLUNTEERING AS A PART OF THE SOCIAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES WITH YOUTH**

The article deals with volunteering as part of the social and educational activities. The main characteristics and trends of such work are justified. The authors proclaim that the volunteering is an effective form of activity with different groups of people and the social groups.

**Keywords:** a volunteer, the volunteering, a volunteer's group, a volunteer's program, the typology of volunteers.

**П**остановка проблеми. Однією з актуальних проблем, які стоять перед сучасним українським суспільством є подолання і профілактика будь-яких проблем, таких як: наркотична залежність, ВІЛ/СНІД та ризикована поведінка молоді, соціальна реабілітація дітей з особливими потребами, ресоціалізація осіб, які повернулися з місць позбавлення волі, соціальний супровід прийомних сімей тощо. На жаль, кадрове забезпечення закладів соціальної сфери не відповідає вимогам сьогодення, не вистачає професійно підготовлених фахівців для реалізації різних напрямів соціально-педагогічної діяльності. Саме тому останнім часом в Україні активно

стимулюється благодійна діяльність та розвивається волонтерський рух, зокрема серед молоді. Наразі волонтери є повноправними суб'єктами соціально-педагогічної діяльності.

**Мета дослідження:** розкрити соціально-педагогічні особливості волонтерської діяльності та сутнісні характеристики соціально-педагогічної роботи з молоддю.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Окремі аспекти діяльності волонтерів розкриті в працях вітчизняних науковців: І. Звереві, Г. Лактіонові, С. Савченка, С. Харченка, О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверико, А. Капської, В. Петровича, О. Кузьменка, Н. Романової, С. Толстоухової, Ю. Поліщука, З. Бондаренко, Г. Каскеллі, Р. Кроу, Б. Левайн, Р. Лінча,

С. Маккарлі, М. Мерріл, К. Навартнам, М. Нуланд.

**Виклад основного матеріалу.** Спочатку дамо визначення поняттям “волонтерство”, “волонтерський рух”, “волонтер”.

Волонтерство – це добровільна, непрофесійна соціальна робота, яка сприяє поліпшенню якості життя особистості, особистісному зростанню, поглибленню почуття солідарності, задоволенню потреб людини. Це добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; активна участь громадянина в житті суспільства, що виражається, як правило, у суспільній діяльності.

Волонтерський рух – добродійна діяльність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому.

Волонтер – людина, яка добровільно надає безоплатну соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим, представникам незахищених верств населення і соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації.

В Україні поняття “волонтер” до 90-х ХХ ст. не існувало. Людей, що займалися суспільно-корисною справою, називали добродійцями, благодійниками, альтруїстами, громадськими діячами, меценатами (Князь Володимир, Ярослав Мудрий, Гетьман Петро Сагайдачний, Мазепа), приватні благодійники Терещенки, Семеренки, Бродські.

Роком виникнення волонтерського руху у світі вважається 1859 рік. В Україні ж волонтерство з'явилося на початку 90-х минулого століття, а офіційно його визнано Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року, якою також затверджено “Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг”. Кожного календарного року, зокрема 5 грудня, відзначається Міжнародний день волонтера [4].

В соціально-педагогічній роботі суб'єктами волонтерської діяльності є фізичні особи – волонтери, які можуть входити до волонтерських організацій (об'єднань) – громадських чи релігійних організацій, що діють відповідно до їх статутів (положень). Відповідно волонтерську роботу можуть виконувати: діти та підлітки; волонтери, які прийшли в організацію за власним бажанням; спеціалісти (фахівці); чиновники; клієнти (ті, кому надається волонтерська допомога); члени організацій; батьки дітей (виступають в якості волонтерів найчастіше в групах самопомоги, громадських організаціях, які опікуються проблемами їхніх дітей.); спонсори.

Об'єктами волонтерської діяльності є: реципієнти волонтерської допомоги (фізичні особи, установи, організації, колективи); споживачі масової інформації; студенти соціальних спеціальностей; інші суб'єкти волонтерської діяльності [2].

Сьогодні волонтери працюють за багатьма напрямками (інформаційний, просвітницький, корекційний, реабілітаційний, рекреативний, фандрейзинговий, соціально-медичний, побутовий тощо), але найпопулярнішим з них є профілактичний. Саме волонтерам належить заслуга впровадження профілактичних програм, які реалізовані нині в нашій країні.

Представимо більш конкретні напрямки волонтерської діяльності:

- надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах (інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю чи станом здоров'я, відсутність житла або роботи, наслідки стихійного лиха, катастроф тощо);

- надання соціальних послуг дітям та молоді, які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами і жорстоким ставленням у сім'ї.

Існує чимала кількість типологій волонтерів. Проаналізувавши праці дослідників у даній сфері, можна окреслити таку класифікацію волонтерських груп [1]:

- За віком: діти; підлітки; молоді; люди зрілого віку; люди похилого віку.

- За ступенем професіоналізму: професіонали та непрофесіонали.

- За тривалістю волонтерської діяльності: волонтери, які працюють тривалий проміжок часу (понад 6 місяців); сезонні волонтери; волонтери, які працюють короткий проміжок часу (разову акції, менше 6 місяців).

- За соціальними ролями (статусом): учні; студенти; безробітні; фахівці (спеціалісти); батьки; сім'ї; пенсіонери; волонтери, які обрали працю як альтернативу вироку.

- За ступенем мобільності: мобільні; з обмеженою мобільністю; немобільні.

- За приналежністю до організації: корпоративні волонтери; волонтери громадських організацій; волонтери державних організацій (державних установ); волонтери релігійних організацій; волонтери ініціативних груп мешканців територіальних громад.

- За досвідом волонтерської роботи: волонтери без досвіду; волонтери з незначним досвідом; волонтери з достатнім досвідом.

- За складом волонтерської групи: змішаний, представлений представниками різних типів волонтерів; однотипний, представлений волонтерами одного типу (групи студентів-волонтерів, пенсіонерів-волонтерів тощо).

Що ж спонукає волонтерів до такої соціально спрямованої, неприбуткової, благодійної діяльності? Центральним мотивом волонтерства є сама волонтерська діяльність, спрямована на допомогу іншим, ґрунтуючись на власній відповідальності за громаду і (або) через релігійні переконання. Ця діяльність може бути пов'язана з низкою еґоїстичних мотивів, але у соціально-допустимій нормі. Альтруїстичний мотив, який в ідеалі має бути основним, буває нестійким, оскільки завжди підкріплюється бажанням людини отримати щось більше: чи то моральне задоволення, розширення кола свого спілкування або ж усвідомлення власної потреби в суспільстві.

У свої діяльності волонтери керуються такими фундаментальними положеннями щодо волонтерської діяльності: діяти відповідно до принципів та норм етичної поведінки; розвивати професіоналізм; нести відповідальність за клієнтів; підвищувати статус волонтерської діяльності; стимулювати розробку та впровадження соціальних технологій, методів, методик, програм, що спрямовані на покращення якості життя людини, групи, сім'ї, громади, спільноти та суспільства; роз'яснювати призначення, цілі та завдання волонтерської діяльності [5].

Щодо клієнтів у волонтерів існують такі етичні засади: поважати особистість клієнта і гарантувати захист його гідності та прав незалежно від походження, статі, віку та внеску в суспільний та соціальний розвиток; намагатися зрозуміти кожного клієнта; допомагати клієнтам та брати на себе відповідальність за свої особисті дії; підтримувати право клієнта на взаємодію, яка ґрунтується на довірі, співчутті та збереженні конфіденційності; визнавати і поважати наміри, відповідальність клієнтів щодо прийняття рішення.

Проаналізувавши основи волонтерської діяльності, перейдемо до способів залучення та підготовки волонтерів до роботи. Це передбачає створення програми із залучення волонтерів [3].

Серед основних етапів створення волонтерської програми розрізняють такі:

1. Планування залучення волонтерів (визначення потреби у волонтерах; розробка змісту волонтерської діяльності; аналіз ресурсів; розробка переліку вимог до волонтера; розробка

системи обліку часу волонтерів; планування кампанії із залучення волонтерів);

2. Відбір та підготовка волонтерів (відбір волонтерів; орієнтування; інструктаж; навчання);

3. Супровід діяльності волонтерів (менторська підтримка; супервізія; інтервізія);

4. Моніторинг та оцінка діяльності волонтерів (моніторинг; оцінка; визнання та заохочення).

Мова піде про перший етап – планування та залучення волонтерів, адже часто організаціями не усвідомлюється важливість підготовчого етапу, їх сприйняття волонтерської діяльності є як такої, що не вважається професійним, і що не потребує детального планування.

Перший пункт у плануванні та залученні волонтерів – визначення потреби у волонтерах. Це дозволяє організації зрозуміти наскільки для її функціонування потрібні волонтери. Задля цього варто:

- проаналізувати програму, усвідомивши проблему, мету та її кінцеві результати;

- скласти перелік наявних та необхідних ресурсів;

- визначити можливі альтернативні варіанти реалізації програми;

- вирішити, чи є кошти для оплати праці необхідних для реалізації програми працівників;

- включити пункт про залучення волонтерів, якщо є така необхідність.

На наступному етапі – розробка змісту волонтерської діяльності – потрібно визначити скільки саме потрібно волонтерів, враховуючи:

- територію;

- кількість вільного часу волонтера;

- форми волонтерської роботи – лекція, масовий захід;

- чисельність отримувачів послуг та ступінь їхньої потреби у допомозі волонтерів.

Також, потрібно описати роботу, до якої планується залучити волонтерів: посада волонтера; вимоги, знання, навички, яким повинен володіти волонтер для виконання роботи; етика та система взаємовідносин волонтера зі співробітниками і клієнтами; обсяг часу, який потрібний для виконання роботи; періодичність і тривалість роботи; система навчання волонтера, контролю і оцінки його діяльності; вид та місце роботи; зміст роботи; кінцевий результат; клієнти, партнери, колеги; ступінь власної відповідальності; особливості роботи; необхідність додаткового навчання; можливі небезпеки або труднощі; моніторинг; супервізія, інтервізія; звітність; пільги; заохочення; кар'єрне зростання.

Наступний етап – аналіз ресурсів. Мається на

## ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З МОЛОДІУ

увазі: фінансове, матеріальне, технологічне, інформаційне та кадрове забезпечення; особистісні витрати центру.

Далі на етапі розробки переліку вимог до потенційного волонтера, ми враховуємо: психолого-педагогічну компетентність; відповідальність та самодисципліну; гуманність; чесність; справедливість; конфіденційність; респектабельність; безкорисливість; диференційоване застосування навичок спілкування; наявність рис особистості, які викликають довіру та прихильність людей, бажання до співпраці. А також: характеристики фізичного та психологічного здоров'я; усвідомленість вибору; інтерес до роботи, мотивація в її отриманні та вдосконаленні; альтруїзм; усвідомлення складності майбутньої волонтерської діяльності; готовність до незручностей, дискомфорту; адекватне розуміння змісту волонтерської діяльності; ціннісні орієнтації особистості; порядність; відвертість; милосердя; наполегливість; цілеспрямованість; самодисципліна; відповідальність; сміливість; самоконтроль; оптимізм; толерантність; інтелектуальність; незалежність; ввічливість; ініціативність; старанність і т.п.

На подальшому етапі – розробка системи обліку часу волонтерів, відбувається фіксування відомостей про явку працівників на роботі і виконання ними встановленої діяльності протягом робочого часу; поденний графік і підсумований. Час роботи волонтера може бути узгоджений та зазначений в угоді або в індивідуальному графіку кожного волонтера. При такому обліку часу встановлюється лише тривала робота волонтера в центрі.

Наступний і останній пункт у плануванні залученні волонтерів – це планування кампанії із залучення волонтерів. При цьому встановлюється мета залучення та очікувані результати; конкретні кроки, заходи по залученні волонтерів; відповідальна особа за кожен захід; точний час проведення заходів; необхідні ресурси. Також необхідно врахувати: шлях донесення інформації до потенційного волонтера; тип та об'єм інформації.

Отже, здійснивши перераховані вище кроки планування та залучення волонтерів доцільно переходити до етапу проведення набору та відбору волонтерів. Запропоновані етапи планування залучення волонтерів дозволять організаціям створити власне бачення волонтерської участі у їхній діяльності, визначити ступінь відповідальності волонтерів адекватний їхнім функціональним обов'язкам.

**Висновки.** В Україні волонтерський рух – одна з найефективніших форм роботи з різними категоріями клієнтів. Він є невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає людині можливість реалізувати себе у служінні суспільству. Велика кількість громадських організацій поєднує молодих людей, які на добровільних засадах беруть участь у соціальних програмах щодо попередження негативних явищ у молодіжному середовищі та надання допомоги іншим в їх розвитку, соціальному становленні, інтеграції у суспільство тощо. Така діяльність потребує від добровольців не лише бажання та наявності вільного часу, а й певних знань з психології, соціальної педагогіки, соціології, медицини, юриспруденції тощо; волонтери повинні володіти навичками спілкування з різними прошарками населення, знайомитись із кращим, як вітчизняним, так і зарубіжним досвідом роботи.

1. Волонтер – це покликання: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chtei-knteu.cv.ua/profi/74/volonter.php> 15

2. Волонтерський рух. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

3. Волонтерство: poradnik dla organizatora волонтерського руху / Укладач: Т.Л. Лях. – К.: ВГЦ “Волонтер”, 2001. – 150 с.

4. Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

5. Офіційний сайт Всеукраїнського благодійного фонду “Серце до Серця”: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sercedoserca.com.ua>

Стаття надійшла до редакції 15.12.2016



“Впади сім раз, піднімись вісім”.

Китайське прислів'я

